

РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

FEATURES OF THE FORMATION OF SELF-ESTEEM IN JUNIOR HIGH SCHOOL STUDENTS WITH MENTAL RETARDATION

Стаття присвячена одній з актуальних проблем формування самооцінки в молодших школярів із Затримкою психічного розвитку. Акцентуємо увагу й на тому, що ця проблема в цей період часу набуває особливої актуальності, оскільки число дітей з затримкою психічного розвитку зростає, а проблема неправильної самооцінки актуальна завжди і в дитинстві і в зрілому віці. Тут розкриваються такі поняття як: самооцінка, молодший шкільний вік, особливості молодших школярів, діти із затримкою психічного розвитку, порівнюються самооцінки у здорових дітей та з особливими потребами. Висвітлюються особливості формування дитини із затримкою психічного розвитку, досліджується їхня особливість і відмінність між нормотиповими учнями.

У статті висвітлюються структурні компоненти, критерії, рівні сформованості самооцінки. Основним завданням було проаналізувати літературу цієї проблематики, а також визначити за допомогою різноманітних методик особливості формування самооцінки у здорових учнів та учнів із затримкою психічного розвитку.

Молодший шкільний вік, є дуже цікавим, адже тут закінчується етап дитинства, розпочинається школа, нові знання, знайомства, навички. Гра у школярів і далі залишається одним із головних видів діяльності разом із новим – навчанням, тут розвиваються стосунки з ровесниками і дорослими, розвивається психічне життя, формуються психічні новоутворення, саме тому діти переходять на новий рівень самопізнання, розуміння світу, відкривають нові, незнані для себе можливості.

Самооцінка дитини формується під такими впливами як: оцінювання вчителем успіхів навчальної діяльності дитини і порівняння учнем результатів власної діяльності з результатом праці однокласників, також батьки, адже в школі дитина проводить в середньому 5-6 годин, а весь інший час вдома.

Дитина із затримкою психічного розвитку вбирає в себе всю інформацію як губка і дуже часто говорить не від свого імені, а від вчителя чи батьків. В статті нижче буде представлено як відрізняється їхня самооцінка від нормотипових дітей і можна припустити що в них думка про себе більше залежна від думки оточуючих про учнів.

Ключові слова: самооцінка, молодший шкільний вік, учні із ЗГП, вплив типів виховання на дитину, методики «Драбинка», «Дерево».

The article is devoted to one of the current problems of forming self-esteem in junior high school students with mental retardation. We emphasize that this problem becomes especially relevant in this period of time, as the number of children with mental retardation is growing, and the problem of incorrect self-esteem is always relevant in childhood and adulthood. It reveals such concepts as: self-esteem, primary school age, features of primary school children, children with mental retardation, compares self-esteem in healthy children and with special needs. The peculiarities of the formation of a child with mental retardation are highlighted, their peculiarity and difference between normative students are studied.

The article highlights the structural components, criteria, levels of self-esteem. The main task was to analyze the literature on this issue, as well as to determine with the help of various methods the peculiarities of the formation of self-esteem in healthy students and students with mental retardation.

Younger school age is very interesting, because this is where childhood ends, school begins, new knowledge, acquaintances, skills. Playing with schoolchildren remains one of the main activities along with the new – learning, there are relationships with peers and adults, mental life develops, mental neoplasms are formed, which is why children move to a new level of self-knowledge, understanding of the world, discover new, ignorant self opportunities.

The child's self-esteem is formed under such influences as: teacher's assessment of the child's academic performance and student comparison of their own activities with the work of classmates, as well as parents, because the child spends an average of 5-6 hours at school and all other time at home.

A child with mental retardation absorbs all the information like a sponge and very often speaks not on his own behalf, but on behalf of the teacher or parents. The article below will present how their self-esteem differs from normative children and we can assume that their opinion of themselves is more dependent on the opinion of others about students.

Key words: self-assessment, primary school age, students with CPD, the impact of types of education on the child, methods "Ladder", "Tree".

УДК 159.922

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/47.17>

Андрейко Б.В.,
канд. психол. наук,
доцент кафедри спеціальної освіти
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Богоніс Ю.Р.,
студентка III курсу педагогічного
факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Самооцінка є однією з важливих частин нашого життя, без неї важко сприймати, реалізовувати, удосконалювати себе в житті. Самооцінка дає віру,

емоційне відчуття себе, адекватно дає себе оцінити, свої можливості, своє оточення, світ.

Молодший шкільний вік являє собою діапазон від 6(7) до 10(11) і є одним із найвідповідальніший

періодів у житті дитини, тут формуються усі майбутні навички, уміння, від нього залежить рівень розвитку дитини, майбутня особистість, впевненість дитини у своїх силах, та сама самооцінка, саме у цьому віці відбуваються зміни у функціонуванні мозку дитини, це дає змогу їй керувати своєю поведінкою, емоціями, діяльністю, та життям в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Е. Еріксон стверджує, що ставлення до себе формується ще в ранньому дитинстві «першим соціальним досягненням немовляти в той час виявляється його готовність без особливої тривоги та гніву переносити зникнення матері з поля зору, оскільки вона стала для нього і внутрішньою впевненістю, і зовнішнім передбаченням».

На початку ХХ ст., Ч. Кулі сформулював теорію “дзеркального Я”, згідно якої уявлення людини про себе, “ідея Я”, складається під впливом оточуючих та включає три компоненти:

- уявлення про те, яким я здаюся іншим;
- уявлення про те, як мене оцінюють інші;
- самооцінка, відчуття гідності або приниження.

Теорія “дзеркального Я” стала базою багатьох досліджень, що виявляли залежність “образу Я” або приватних самооцінок від думки оточуючих. Результати цих досліджень свідчили, що під впливом сприятливих суджень оточуючих самооцінка підвищується, несприятливих – знижується, причому можлива зміна самооцінки окремих якостей, що не піддавалися оцінці з боку інших.

Мета статті: полягає в обґрунтуванні особливостей формування самооцінки в учнів молодшого шкільного віку із ЗПР.

Виклад основного матеріалу: ЗПР – це порушення темпу психічного розвитку дитини, коли окремі психічні функції відстають від нормотипового розвитку для даного віку.

ЗПР охоплює всю психічну сферу дитини і є системним дефектом, тому вчителю потрібно будувати процес навчання а батькам виховання, з позицій системного підходу.

При затримці психічного розвитку недостатній рівень уваги – одна з істотних і помітних особливостей їхньої пізнавальної діяльності. Т. А. Власова і М. С. Певзнер відзначають, що основною ознакою ЗПР є незрілість емоційно-вольової сфери. Один з проявів цієї незрілості – невміння зосередитися на виконанні навчальних завдань [3, с. 172-176].

Когнітивний критерій самооцінки молодших школярів передбачає: – уявлення молодших школярів про самооцінку; – наявність знань про еталони, з якими порівнюється, оцінюється діяльність і її результати; – застосування особистісної рефлексії; – прагнення до самопізнання.

Мотиваційно-ціннісний критерій самооцінки молодших школярів передбачає: – потребу

в діяльності самооцінювання; – інтерес до діяльності самооцінювання; – ставлення до себе та інших членів колективу; – основні мотиви (само-розвиток, самопізнання, самореалізація).

Діяльнісно-практичний критерій самооцінки молодших школярів характеризується: – володінням різними способами самооцінювання; – здатністю до розгорнутої, диференційованої самооцінки; – спрямованістю до виконання завдань творчого характеру; – здатністю співпереживати та стати на позицію інших [1, с. 70-74].

Адекватна самооцінка – реалістична оцінка людиною самого себе, своїх здібностей, моральних якостей і вчинків. Адекватна самооцінка дозволяє суб'єкту поставитися до себе критично, правильно співвіднести свої сили із завданнями різної труднощі і з вимогами оточуючих.

Неадекватна самооцінка – нереалістична, неправильна оцінка людиною самої себе, вона поділяється на: завищена самооцінка – неадекватне завищення в оцінюванні себе суб'єктом. Занижена самооцінка – неадекватне недооцінювання себе суб'єктом.

В дітей молодшого шкільного віку із ЗПР дуже часто зустрічається неадекватна самооцінка. Вік дає свій відбиток, тому що розпочинається навчання, яке впливає на емоційний фон дитини. Шкільна успішність і оцінки вчителя є одним з основних факторів, що впливають на самооцінку дитини в цей період, тому діти з ЗПР, що мають труднощі в засвоєнні шкільної програми, потрапляють у групу ризику. У дітей з ЗПР під впливом невдач в навчанні втрачається віра в себе, вони стають пасивними, байдужими, з яскраво вираженою мотивацією уникнення покарання і заниженою самооцінкою (Н.Л. Білопільська).

Можна сказати, що самооцінка формується під впливом таких факторів як: оцінювання вчителем успішності учня, порівняння учнів між собою, оцінка та ставлення батьків до дитини. Добре позитивне ставлення школяра до себе можна охарактеризувати тим як і що він думає про себе, що відчує, саме тоді з'являється рефлексія – це вміння дивитись на себе зі сторони.

Учні із заниженою самооцінкою є малоактивні, невпевнені, важко контактують з новими людьми. Часто у другому класі у тих дітей котрі мають хорошу успішність мають завищену самооцінку, проявляється зневажливе ставлення до тих не досягнув високих результатів у навчанні.

Дивлячись на оцінки які ставить вчитель, діти розставляють клас на місця в соціумі, поділ на добрий, злий, відмінників, заучків, ледарів і на тих, хто ходить від краю до краю діапазону оцінок.

У початкових класах слід допомогти дитині сформувати адекватну самооцінку, слід дати зрозуміти, що потрібно контролювати свій навчальний процес, повторювати матеріали, дитина має сама

цього хотіти. Особа має знати, що якщо вона розпочала справу, то повинна її закінчити, незважаючи на будь-які зусилля, також повинна знати що порівнювати з кимось це нормально і це не означає що треба вихвалитись, а треба подивитись і зрозуміти що ти зробила не так, або чи все добре написала, чим швидше дитина сама навчиться контролювати свою діяльність, а саме навчальну, тим це є краще. Велика проблема батьків – надмірний контроль у процесі навчальної діяльності і чим довше вони будуть контролювати все тим гірше, бо в подальшому дитина виросте не самостійною.

Три основні стилі виховання в сім'ї, які можуть вплинути на становлення самооцінки дитини:

- авторитарний;
- ліберальний;
- демократичний.

Самооцінка формується і розвивається, якщо вчитель демонструє позитивне ставлення до учня, віру в його можливості, бажання всіма способами допомогти йому вчитися

Для визначення особливості самооцінки в здорових дітей та дітей із затримкою психічного розвитку ми використовували такі методики: методика "Драбинка" (Щур В. Г., методика вивчення уявлень дитини про відносини до нього інших людей / Психологія особистості: теорія і експеримент, М., 1982), і методика «Дерево» (авт. Д. Лампем, в адаптації Л.П. Пономаренко)

В моєму дослідженні брали участь 40 дітей молодшого шкільного віку, 20 здорових дітей та 20 із затримкою психічного розвитку.

Методика "Драбинка", мета якої, визначити особливості самооцінки дитини (як загального ставлення до себе) і уявлень дитини про те, як його оцінюють інші люди. Показуємо дитині драбинку і говоримо, що на самій нижній сходинці стоять найгірші хлопчики і дівчатка. На другий – трохи краще, а ось на верхній сходинці стоять самі хороші, добрі і розумні хлопчики і дівчатка. На яку сходинку поставив би ти себе? Намалюй себе на цій сходинці. А на яку тебе поставлять мама, вчитель?».

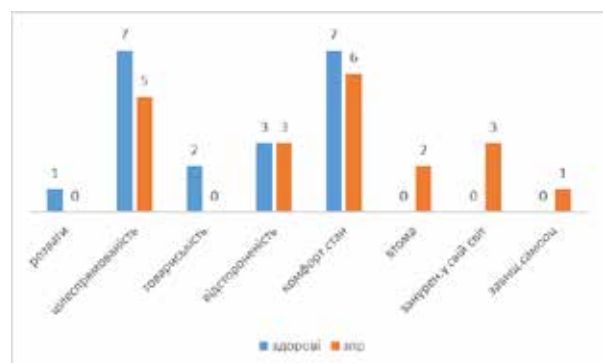
Методика самооцінки "Дерево". Подивися уважно на малюнок. Перед вами лісові чоловічки. У кожного з них різний настрій, кожен зайнятий своєю улюбленою справою, кожен займає своє становище. Візьми коричневий олівець (фломастер) і розфарбуй стовбур і гілки дерева. А коли будеш розфарбовувати, уважно розглянь кожного чоловічка: де він розташований, чим зайнятий. А тепер візьми червоний олівець (фломастер) і розфарбуй того чоловічка, який нагадує тобі себе, схожий на тебе, твій настрій і твоє становище.

Тепер візьми зелений олівець (фломастер) і розфарбуйте того чоловічка, яким ти хотів би бути і на чиймі місці ти хотів би перебувати.

Проаналізувавши отримані результати, можна сказати наступне: у 7 дітей (35%) присутня завищена самооцінка, у 7 (35%) дітей нормальна, а у 6 (30%) занижена самооцінка. Коментуючи дитину і даючи запитання після того як вони нама лювали себе, школярі казали, що: « Я хороший, так мама казала», а це вже можна, що батьки нав'язали дитині думку про себе, і вони можж бути неадекватно завищена, або казали « Я добрий бо мама кричить лише на братика, а на мене ніколи», це теж можна сказати, що самооцінка завищена, адже дитина думає, що братик поганий і на нього тому кричать, а він добрий, правильний і тому на нього не кричать. Деякі діти коментували свій вибір сходинки так: « Мама казала, що я не вихований і не вмю себе поводити», вже через те, дитина починає ніяковіти і замикатися у собі, дехто казав « я поганий, бо мене мама не обнімає» і відповідно теж, має занижену самооцінку, черещ те що не відчуває любові до себе.

Проаналізувавши дітей із затримкою психічного розвитку, у мене вийшли такі результати: 5 дітей зі завищеною самооцінкою (25%), 7 з адекватною (35%) і 8 (40%) дітей були із заниженою самооцінкою. З особливими дітками діагностика йшла важче, у них було більше питань, для них важче було пояснити що це такі за сходинки, не всі дітки зрозуміли як це поставити себе на сходинку так як думає мама, вчитель.

Порівнявши отримавші результати по методиці «Дерево», можна побачити наскільки відрізняється вибір «Чоловічків», тобто підсвідоме уособлення себе здорових дітей із особливими. На таблицях нижче, можна чітко то побачити. Таблиця 1, показує, що діти з зпр, більше занурені у свій світ, втомлені, а дехто має навіть високу думку про свої сили, а здорові діти навпаки, більш дружні, драйвові, і чітко йдуть до мети.

Висновки: Проаналізувавши дослідження можна зрозуміти, що все таки самооцінка учнів молодшого шкільного віку із ЗПР все таки відрізняється і є більше неадекватною. На мою думку, це пов'язане з тим, що на таких дітей більше впливає думка оточення, тобто вчителя, батьків, однокласників, друзів. Тобто їхнє думка про себе, їхнє

відчуття себе є залежним і не завжди відповідає дійсності.

Самооцінка молодших школярів недостатньо диференційована, саме тому, для забезпечення позитивного емоційного фону, варто вказувати дитині на ті види діяльності, якій їй вдаються найкраще. Коли вона усвідомить власні досягнення і переваги, то він буде мати більше впевненості в собі і це стане поштовхом до більшої праці. Батьки, вчителі завжди повинні фільтрувати що вони говорять дитині, як вони говорять. Дитина має зростати у нормальному ставленні, без гіпочи гіперопіки. Все це призводить до викривлення самооцінки та до її неадекватності. Дітям з особливими потребами, як нікому потрібна підтримка, допомога, гарне слово, але головне не переборщити, адже як ми бачимо і серед таких дітей теж є такі, які надто переоцінюють свої вміння та сили.

Що можна зробити, щоб покращити самооцінку в дитини: проводити різні командні ігри в класі:

– За останні 6 місяців я зробив такі добрі справи... Дитині дають папір і ручку та 15 хв часу на виконання, вона повинна написати, що хорошо зробила для когось і для себе за останні 6 місяців, пунктів має бути як мінімум 10, потім ви збираєте всі ці списки, і кожна дитина витягує один, читає досягнення, і ви разом можете відгадувати хто це написав а потім всі дружно хвалити школяра, підтримувати та дякувати йому.

– Моє ім'я означає: кожна дитина придумує такий собі кросворд на своє ім'я, щоб кожна літера

його імені починала якесь наступне слово, або була у цьому слові. Слова мають означати хороші риси дитини. Наприклад ім'я Іра: І – Цікава; Р – розумна; А – артистична і т.д. Це дає змогу дитині переосмислити всі свої добрі риси та сторони, якщо вона не може підібрати слова, підкажіть їй, тим самим більше похваливши.

– Передай далі: Діти встають коло і передають одному якусь іграшку чи м'яч, головна ідея в тому, щоб сказати якийсь комплімент тій людині, котрій ти передаєш річ, наприклад я передаю м'яч Оксані, вона сьогодні дуже красиво заплетена, а я передаю м'яч Юлі – вона так гарно вміє танцювати. Це підвищує комунікацію між однокласниками, самооцінку і трішки розвантажує від навчального процесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Варгата О.В, Міхеєва Л. В. Психологічні особливості формування самооцінки молодших школярів. С. 70-74.
2. Криворучко Т.І. Особливості розуміння самооцінки в сучасній психологічній науці 2015 с. 19-22.
3. Прядко Л.О. Фурман О.О. Методичні рекомендації вчителям загальноосвітніх закладів щодо організації роботи з дітьми з ооп. 2013. С. 8-11.
4. Руденко Л. М., Бойко Н. В. Особливості уваги у дітей з затримкою психічного розвитку 2016 р. С. 172-176 ст.
5. Штифурак В.С., Гринькова Л.М., Гринькова О.Ю. м. Вінниця, Психологічні умови формування адекватної самооцінки у молодших школярів 2018 р. 125-128 ст.